

№4 (19), 2008

Галицький ЕКОНОМІЧНИЙ ВІСНИК

Galician

ECONOMIC BULLETIN

Головний редактор **Зіновій Володимирович Гуцайлюк, д.е.н., професор**

Редакційна колегія

Андрушків Богдан Миколайович, д.е.н., професор
Гуцайлюк Зіновій Володимирович, д.е.н., професор
Гринчуцький Валерій Іванович, д.е.н., професор
Загорський Володимир Степанович, д.е.н., професор
Козюк Віктор Валерійович, д.е.н., доцент
Кузьмін Олег Євгенович д.е.н., професор
Рогатинський Роман Михайлович, д.т.н., професор
Штефанич Дмитро Андрійович, д.е.н., професор

Свідоцтво про реєстрацію друкованого засобу масової інформації
КВ №8633 від 14.04.2004р.

Адреса редакції:

46026, м. Тернопіль,
проспект Злуки, 3а,
Телефон 23-59-50 (80951892057)
Email: Zinoviyn@tu.edu.te.ua
Zinoviyn.iee@gmail.com

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський державний технічний університет
імені Івана Пулюя
Приватний вищий навчальний заклад
“Інститут економіки і підприємництва”

ГАЛИЦЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
ВІСНИК

Науковий журнал

Друкується за рішенням Вченої ради
приватного вищого навчального закладу
“Інститут економіки і підприємництва”
(протокол № 5 від 5 січня 2008 р.)

Затверджено Президією
ВАК України як фахове
(наукове) видання (Бюлетень
ВАК України. – 2004. - № 8)

№ 4 (19), 2008

Заснований у січні 2004 року

З М І С Т

Світова економіка та міжнародні економічні відносини

<i>Оксана Ляшенко.</i> Стратегічні альянси як модель побудови партнерських відносин у міжнародній інноваційній діяльності	3
<i>Роман Козицький.</i> Митний тариф ЄС: міжнародно-правовий аналіз	9

Проблеми мікро- та макроекономіки України

<i>Ольга Іваноньків.</i> Структура інноваційного потенціалу підприємств та управління його розвитком	14
<i>Ірина Піняк.</i> Визначення сутності об’єктів промислової власності як товару	20
<i>Лілія Мельник.</i> Капітал підприємства та його складові	27
<i>Богдан Сидяга, Галина Нагорняк.</i> Удосконалення системи управління лізинговим процесами	31
<i>Михайло Шкільняк.</i> Система критеріїв ефективності державної власності	34
<i>Світлана Семенюк.</i> Напрями стратегічного розвитку кон’юнктури ринку освітніх послуг	38
<i>Тетяна Винник.</i> Корпоративна реструктуризація в Україні: особливості проведення та методи оцінки ефективності	44
<i>Оксана Демуш.</i> Підходи до удосконалення розвитку ринку праці в програмах і стратегіях соціально-економічного розвитку України	51
<i>Василь Мулярчук.</i> Методичні підходи до впровадження перспективних типів підприємств роздрібною торгівлі на сільському споживчому ринку	57
<i>Ольга Оністрат.</i> Процес та етапи розробки програми рекламної діяльності	63
<i>Тамара Попович.</i> Соціально-економічна сутність та особливості функціонування ринку споживчих товарів	67
<i>Наталія Лагоцька.</i> Steeple-аналіз ринку консалтингових послуг	75

<i>Марія Бліхар.</i> Торгова націнка та вступ до СОТ: наслідки для країн з перехідною економікою	82
<i>Наталія Кривокульська.</i> Удосконалення програмно-цільових підходів у регулюванні природоохоронної діяльності на регіональному рівні	87
<i>Людмила Юзьвак.</i> Маркетинг послуг як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємств у сфері послуг	97
<i>Світлана Шпилик.</i> Конкурентна стратегія як засіб досягнення конкурентної переваги	101
<i>Наталія Расевич, Віра Олейко, Ярослав Фаріон.</i> Модель оптимізації інвестиційного та виробничого забезпечення гнучкості підприємств	1090

Фінансово-кредитне забезпечення діяльності господарюючих суб'єктів

<i>Богдан Івасів, Василь Комар.</i> Необхідність переходу банків на систему корпоративного управління	117
<i>Світлана Кухарчук.</i> Фінансова політика держави по залученню іноземних інвестицій	120
<i>Оксана Сливка.</i> Кредитування вищої освіти як складова механізму забезпечення людського розвитку	129
<i>Аксінія Фірман, Володимир Фірман.</i> Проблемні питання справляння податку на прибуток підприємства	135
<i>Олександр Пруський.</i> Розвиток системи валютного регулювання в Україні та перспективи його удосконалення	144

Інформаційно-аналітичне забезпечення підприємницької діяльності

<i>Михайло Лучко.</i> Облік фінансових інвестицій в дочірні компанії	154
<i>Роман Мачуга.</i> Моделювання результатів управлінських рішень за даними бухгалтерського обліку з використанням методів інтелектуального аналізу ..	160
<i>Аркадій Богач.</i> Про місце логістичних витрат у методичних рекомендаціях МФ України з бухгалтерського обліку запасів	168
<i>Марія Плекан.</i> Відображення нематеріальних активів у системі бухгалтерського обліку: стан і перспективи	172
<i>Вікторія Вовк, Роман Федорович.</i> Оптимізація проведення параметричного аналізу фінансових ресурсів	176
<i>Сергій Бардаш.</i> Сутність, склад і взаємозв'язок наукового та праксеологічного аспектів господарського контролю	184

Наші автори	194
--------------------------	-----

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 657.424.4

Михайло ЛУЧКО

ОБЛІК ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ДОЧІРНІ КОМПАНІЇ

Резюме. Розглядаються питання відображення в бухгалтерському обліку фінансових інвестицій в дочірні компанії. Розкрито питання оцінки, синтетичного та аналітичного обліку, взаємозв'язок системи записів в інформаційному забезпеченні процесу управління.

The summary. The questions of reflection in the record-keeping of financial investments in daughter's companies are considered. The question of estimation, synthetic and analytical consideration is exposed, intercommunication of the system of records in the informative providing of process of management.

Ключові слова: фінансові інвестиції, дочірні компанії, фінансові активи, транзакційні витрати.

У різних країнах прийняті різні види оцінок інвестицій і правила відображення їх в обліку і звітності. МСБО 27 "Консолідовані фінансові звіти та облік інвестицій у дочірні підприємства" досить лаконічно визначає порядок їх обліку: «В окремих фінансових звітах материнської компанії інвестиції в дочірні підприємства, які включаються до консолідованих фінансових звітів, слід:

- а) відображати за собівартістю;
- б) обліковувати із застосуванням методу участі в капіталі, як зазначено в МСБО 28 "Облік інвестицій в асоційовані компанії", або
- в) обліковувати як наявні для продажу фінансові активи згідно з описом у МСБО 39 "Фінансові інструменти: визнання та оцінка" [1, с.647].

Принагідно зауважимо, що оцінка фінансових інвестицій залежить від їх виду та котирування на офіційно оформлених ринках. Застосовують три види оцінки: за справедливою вартістю стосовно акцій і боргових цінних паперів, які котируються на офіційно оформлених ринках і утримуються у торговому портфелі та портфелі цінних паперів на продаж; за собівартістю стосовно акцій, справедливу вартість яких визначити неможливо і які утримуються з метою подальшого перепродажу протягом 12 місяців з дати придбання; за амортизованою вартістю стосовно інвестиційних боргових цінних паперів, що утримуються до погашення. Довготермінові фінансові вкладення в акції, що котируються на офіційно оформлених ринках, повинні враховуватися у складі портфеля, оцінка якого здійснюється за собівартістю. Застосування оцінки до портфеля цінних паперів, а не до кожного їх виду, витікає з теорії портфеля. Релевантний прибуток підприємства - це прибуток на портфель цінних паперів.

Вимогами міжнародних і вітчизняних облікових стандартів передбачене врахування на кожну дату балансу зменшення корисності цінних паперів, котрі утримуються у портфелях на продаж та до погашення і оцінені за собівартістю або за амортизованою вартістю; цінні папери, які враховані в торговому портфелі та портфелі на продаж за справедливою вартістю, підлягають переоцінці на кожну дату балансу, що значною мірою розмежує методичні підходи до врахування й оцінки поточних і довгострокових інвестицій. Балансова вартість довгострокових інвестицій встановлюється на рівні собівартості придбання, і надалі в обліку ані процедур зменшення корисності фінансової інвестиції, ані її переоцінки не відбувається (якщо відсутній гудвіл). Якщо довгострокові фінансові інвестиції відображаються в обліку за методом участі у капіталі, то частка інвестора у фінансових результатах, зароблених дочірнім, спільним або асоційованим підприємством, еквівалентна відсотку участі інвестора у капіталі. Пропорційна частка прибутку збільшує (збитку - зменшує) вартість інвестиції в інвестора, а сума оголошених дивідендів визнається останнім як повернення частини інвестиції, тобто вони зменшують суму довгострокової фінансової інвестиції.

Собівартість довгострокових фінансових вкладень, котрі забезпечують материнському товариству винятковий, повний і гарантований контроль, на основі придбання контрольного пакету акцій, повинна відповідати балансовій вартості інвестицій.

Собівартість інвестицій складається з ціни придбання (фондового курсу акцій або вартості тендерної пропозиції) і витрат на придбання, тобто трансакційних витрат, пов'язаних з інвестиційним процесом.

П(С)БО 28 “Зменшення корисності активів” вимагає переглядати на дату річного балансу всі активи на предмет зменшення їх корисності, крім запасів, активів, які виникають у підприємця за будівельними контрактами, відтермінованих податкових активів, активів, що виникають від виплат працівникам та фінансових інвестицій, врахованих за справедливою вартістю. Отже, довгострокові фінансові інвестиції на дату балансу підлягають перегляду на предмет зменшення корисності. Доцільно підкреслити, що особливістю методики обліку довгострокових фінансових інвестицій, за якої на предмет зменшення корисності має переглядатися не тільки сам актив, а й гудвіл, що виник у процесі консолідації. Тому облікові процедури перегляду довгострокових фінансових інвестицій щодо зменшення корисності потребують подальших наукових розробок. Слід зауважити, що міжнародними обліковими стандартами, а саме МСБО 28 “Облік інвестицій в асоційовані компанії” та МСФЗ 3 “Об'єднання компаній” також передбачена щорічна процедура перегляду гудвілу на предмет зменшення корисності. Гудвіл обчислюється як різниця між собівартістю придбання та часткою інвестора у справедливій вартості чистих активів дочірнього або асоційованого підприємства, що можуть бути ідентифіковані.

Втрати від зменшення корисності активу визнаються іншими витратами, а щодо активів, відображених в обліку за переоціненою вартістю, - у порядку, передбаченому відповідним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку з одночасним зменшенням його балансової (залишкової) вартості. Після визнання втрат від зменшення корисності активу, що амортизується, нарахування амортизації здійснюється, виходячи з нової балансової (залишкової) вартості активу і переглянутого (у разі зміни) строку його корисного використання (експлуатації) [2].

Ухвалення рішення щодо вибору методу оплати поглинання є одним з ключових елементів операції, що може значним чином вплинути на ухвалення остаточного рішення корпорації (як тієї, котра продає, так і тієї, яка купує). Вибір того або відповідного методу оплати поглинання дозволяє організації-покупцю одержати так званий “ефект гнучкості”, який дає змогу їй збалансувати свої інтереси, котрі переслідує корпорація-ціль.

Емісія цінних паперів під оплату купівлі корпорації-цільі, що знаходиться у власності багатьох акціонерів, акції якої вільно обертаються на фондовому ринку, є достатньо поширеним методом оплати поглинання. З позиції корпорації-покупця досить вагомий момент в операції – це можливість емісії рентабельних цінних паперів під оплату поглинання. Причому досить важливо зберегти можливість їх деномінації, яка буде проведена внаслідок виникнення непередбачених додаткових витрат при поглинанні.

Винятково значимими для згаданої корпорації є наступні два факти:

1. Можливість отримання від даної корпорації-покупця такої ціни за продаж, яка була б вищою за ціну, запропоновану іншими організаціями-претендентами на купівлю (якщо вони є);
2. Можливість одержати грошові кошти від продажу своєї фірми якнайшвидше і з найнижчими трансакційними витратами.

Незважаючи на переваги, притаманні методу оплати поглинання за допомогою цінних паперів, це достатньо “громіздкий” спосіб оплати для будь-якої корпорації (процес емісії, визначення розмірів можливої деномінації), який супроводжується найвищими трансакційними витратами, порівняно з іншими методами.

По-перше, достатньо сказати, що до початку процедури оплати сторони, залучені в операцію, повинні розглянути такі її елементи, як стан і структуру акціонерного капіталу організації-цільі, ліквідність її акцій на фондовому ринку.

По-друге, необхідно проаналізувати, як відобразиться додаткова емісія простих акцій на власному капіталі фірми-покупця, а також на її поточній операційній діяльності, і, звичайно, оцінити довгострокові перспективи оподаткування поглинання. Все це пов'язано з дуже високими трансакційними витратами, що супроводжують інвестиційний процес.

Вирішити ці труднощі корпорації-покупця буває складно навіть на розвиненому і відносно стабільному фондовому ринку, не говорячи вже про вітчизняний ринок. Можливо,

основною причиною застосування даного методу є той факт, що фірмі-покупцю не доводиться відволікати готівку з своїх оборотних коштів і тим самим вносити дисбаланс в операційну діяльність.

У випадку оплати поглинання простими акціями шляхом укладання "дружньої тендерної угоди" суттєво скорочуються трансакційні витрати. При цьому здійснюється обмін простими акціями підприємства-покупця на рівнозначну за номінальною вартістю кількість акцій підприємства-цілі. У даній ситуації акціонери корпорації-цілі стають акціонерами корпорації-покупця. У літературі цей метод найчастіше трактується як "метод злиття".

Основна "своєрідність" методу поглинання з бухгалтерської точки зору полягає у відображенні емісійного процесу (за першим варіантом - методом поглинання) в обліку організації-покупця і подальшого відображення результатів поглинання в консолідованій звітності. Набагато спрощується процес бухгалтерського відображення методу злиття, при якому основна задача полягає в тому, щоб об'єднати бухгалтерські звіти компаній, які злилися, так, щоб консолідований баланс цих компаній виглядав єдиним тривалий час.

Стовідсоткова оплата поглинання грошовими коштами є найпоширенішим методом оплати в західній практиці, але застосовується і в Україні. Доцільно детальніше розглянути його основні переваги.

По-перше, для корпорації-цілі 100% оплата грошовими коштами суттєво знижує консолідовані ризики. По-друге, в організації-покупця з'являється можливість використання "податкових щитів", тобто виявляється "ефект гнучкості" стосовно податків. По суті, це означає збільшення амортизаційних відрахувань за рахунок активів корпорації-цілі, що знижує корпоративний податок материнського товариства і збільшує грошові потоки. По-третє, тут спостерігаються найнижчі трансакційні витрати в порівнянні з іншими методами. По-четверте, застосування 100% оплати поглинання готівкою абсолютно "прозоре" і з бухгалтерської точки зору. Незалежно від того, чи використовується цей метод для викупу фактичних активів корпорації-цілі, чи для викупу її акцій, — у будь-якому випадку операція піддається чіткому відображенню в бухгалтерському обліку.

Досить цікавим і актуальним не тільки для України, але для світової облікової практики є метод оплати поглинання за допомогою викупу борговим фінансуванням (LBO-Leveraged buyout). Під час його використання доречними будуть конкретні правила як з приводу фінансування, так і стосовно корпорації-покупця:

- корпорація-покупець є цілком новою компанією без жодної попередньої операційної діяльності, яка створюється спеціально для проведення викупу довгостроковим фінансуванням;
- висока леверіджованість операції – викуп проводиться на 90% за рахунок боргового фінансування.

Взагалі, використовувати поняття "корпорація-покупець" у традиційному розумінні не зовсім коректно, оскільки дійсними покупцями є зовнішні інвестори, які водночас постають і засновниками нової компанії. Слід відзначити, що цей спосіб знайшов досить поширене практичне застосування в економіці Росії, за умов майже повної відсутності його юридичного, податкового і бухгалтерського забезпечення. Однак і в економічній літературі, за винятком роботи Н.Б. Рудик і Е.В. Семенкова, немає опису цього методу [3].

Проблема консолідації підприємств з огляду на її багатогранність потребує комплексних науково-обґрунтованих досліджень і розробок з урахуванням вимог юридичного, податкового і бухгалтерського законодавства.

Відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність" фінансові вкладення приймаються до обліку в сумі фактичних витрат для інвестора.

Вітчизняні вимоги до відображення довготермінових операцій з цінними паперами в обліку сформульовані у П(С)БО 12 "Фінансові інвестиції" [4]. І вітчизняними, і міжнародними обліковими стандартами вимагається окреме ведення обліку короткотермінових і довготермінових фінансових інвестицій.

Доречно зауважити, що стратегічні цілі виробничих підприємств і фінансових компаній відносно довгострокових фінансових вкладень різні. Для перших інвестиція - актив, який компанія тримає задля зростання вартості капіталу або для отримання інвестуючої компанією інших вигод, наприклад таких, які досягаються через довготривалі ділові взаємини. Що

стосується інших, то для них короткострокові інвестиції - інвестиції, які за своєю природою легко можуть бути зrealізовані, і стосовно яких передбачається, що компанія їх зберігатиме у портфелі не більш одного року з метою перепродажу.

Пропонується наступна схема відображення бухгалтерських записів за інвестиціями в залежні і дочірні підприємства. Для цілей бухгалтерського обліку і звітності придбані акції оцінюються в сумі фактичних витрат на забезпечення контролю. Основою таких витрат є вартість придбання акцій, яка складається з номінальної ціни і суми надбавок, сплачених емітенту, або знижки, представленої емітентом. Підставою для відображення в обліку вказаних витрат є відповідні договори (контракти), рахунки - фактури, платіжні доручення, накладні (накази - накладні).

Визначення первинної вартості придбаних акцій (частки участі в статутному капіталі) має здійснюватися за допомогою калькуляції, тобто обчислення їх собівартості. Тому накопичення даних про придбання цінних паперів доцільно вести на спеціалізованому аналітичному операційному рахунку "Витрати по забезпеченню контролю (значного впливу)" у складі балансового рахунку 14 "Довгострокові фінансові інвестиції".

Останній призначений для узагальнення інформації про наявність та рух довгострокових інвестицій (вкладень) у цінні папери інших підприємств, облігації державних та місцевих позик, статутний капітал інших підприємств, створених на території країни та за кордоном.

Рахунок 14 "Довгострокові фінансові інвестиції" має такі субрахунки:

141 "Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі",

142 "Інші інвестиції пов'язаним сторонам",

143 "Інвестиції непов'язаним сторонам".

За дебетом рахунку 14 "Довгострокові фінансові інвестиції" відображається вартість довгострокових інвестицій, за кредитом - їх вибуття (списання) чи зменшення вартості, а також одержання дивідендів від об'єкта інвестування, якщо облік інвестицій ведеться за методом участі в капіталі.

Аналітичний облік за рахунком 14 "Довгострокові фінансові інвестиції" ведеться за видами довгострокових фінансових вкладень та об'єктами інвестування. При цьому побудова аналітичного обліку повинна забезпечити можливість отримання інформації про довгострокові фінансові вкладення в об'єкти як на території країни, так і за кордоном. [5].

Отже, для поточного обліку довгострокових фінансових інвестицій у дочірні товариства використовується рахунок 141 "Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі". За дебетом рахунку 141 "Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі" враховуються витрати, пов'язані з придбанням акцій (частки участі в статутному капіталі) в розрізі наступної номенклатури статей: номінальна вартість акцій, надбавка (знижка) на придбання, інші витрати в кореспонденції з кредитом рахунку 37 "Розрахунки з різними дебіторами" або 31 "Рахунки в банках".

Витрати, пов'язані з придбанням акцій, враховуються за дебетом рахунку 141 "Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі", а аналітичний рахунок "Витрати по забезпеченню контролю (значного впливу)" - тільки в тому випадку, якщо вони використані на придбання "виняткового контролю" або "значного впливу", а не для їх перепродажу. Якщо при консолідації виникає гудвіл, він підлягає відображенню на синтетичному рахунку 19 "Гудвіл при придбанні".

Слід відзначити, що в науковій літературі зустрічаються пропозиції щодо відображення витрат, пов'язаних із довгостроковими фінансовими інвестиціями в дебеті рахунку капітальних інвестицій (у вітчизняному плані рахунків рахунок 15 "Капітальні інвестиції"). З кредиту рахунку капітальних інвестицій списується фактична собівартість придбаних акцій або фактично сплачена (внесена) частка участі у власному капіталі дочірнього (залежного) товариства в кореспонденції з дебетом рахунку 14 "Довгострокові фінансові інвестиції" - на суму поточної вартості акцій або балансової вартості внесених активів і дебетом рахунку 191 "Гудвілл" (якщо гудвіл позитивний) і кредитом рахунку 192 "Негативний гудвіл" (якщо гудвіл негативний). Доцільно визнати використання рахунку капітальних інвестицій для обліку витрат, пов'язаних із довгостроковими фінансовими інвестиціями нераціональним і таким, що збільшує трудомісткість облікових робіт, оскільки безпосереднє відображення згаданих витрат

за дебетом рахунку 141 "Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі" забезпечує реальне облікове відображення процесу консолідації. Таким чином досягається відповідність вкладених коштів материнського товариства з часткою участі у власному капіталі дочірньої компанії, що розрахована за чистими активами.

Підставою для даного облікового запису є повідомлення депозитарію про приймання акцій на зберігання і внесення змін в реєстр акціонерів у підприємстві, що інвестується. Отже, процес інвестування коштів у дочірнє підприємство-партнер в обліку материнського товариства повинен бути відображений такими записами до консолідації:

а) при отриманні сповіщення про зміни в реєстрі акціонерів у підприємства-партнера:
Д-т 141 "Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі" / аналітичний рахунок "Витрати по забезпеченню контролю (значного впливу) " - на суму собівартості фінансової інвестиції;

Д-т 191 "Гудвіл" – на суму позитивного гудвілу;

К-т рахунків обліку грошових коштів, дебіторської заборгованості – на суму вартості придбання.

Математична модель наведеного бухгалтерського запису може бути представлена у вигляді формули:

Собівартість д/с інвестиції + Гудвіл = Вартість придбання.

Якщо в процесі консолідації виникає негативний гудвіл то довгострокові інвестиції в дочірню компанію в обліку визнаватимуть таким записом:

Д-т 141 "Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі" / аналітичний рахунок "Витрати по забезпеченню контролю (значного впливу) " - на суму собівартості фінансової інвестиції;

К-т 192 "Негативний гудвіл" – на суму різниці між вартістю придбання і часткою інвестора в справедливій вартості ідентифікованих активів і зобов'язань;

К-т рахунків обліку грошових коштів, дебіторської заборгованості – на суму вартості придбання.

Математична модель наведеного бухгалтерського запису може бути подана у вигляді формули:

Собівартість д/с інвестиції = Негативний гудвіл + Вартість придбання.

Слід відзначити, що в окремих економічних виданнях негативний гудвіл, який виникає при придбанні контролю над дочірнім товариством, одразу визнається у складі доходів від інвестицій в дочірні та асоційовані компанії без відображення на окремому рахунку "Негативний гудвіл" (за винятком поетапного здійснення інвестиції). Такий підхід не сприяє забезпеченню прозорості обліку довгострокових фінансових інвестицій.

З початку процесу інвестування підприємство-інвестор (надалі материнське товариство) має право на дивіденди в підприємстві-партнері, які враховуються за методом участі у капіталі. Тобто, нерозподілений прибуток (не затребувані дивіденди) збільшують суму довгострокових фінансових інвестицій у материнського товариства пропорційно частці інвестора в чистих активах об'єкта інвестування:

б) Д-т 141 "Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі"

К-т 723 "Дохід від інвестицій в дочірні підприємства".

Потрібно зважити на те, що інвестор має право не тільки на отримання частини прибутку, але і несе відповідальність за збитки підприємства-партнера, які зменшують суму довгострокових фінансових інвестицій:

в) Д-т 963 "Втрати від інвестицій в дочірні підприємства"

К-т 141 "Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі".

Процес обліку інвестування коштів за способом участі у капіталі в підприємстві-партнері триває до моменту отримання права контролю більшої, тобто отримання більше 50% акцій або участі в статутному капіталі підприємства-партнера і державного оформлення консолідованої групи, з цієї миті починається система консолідованого обліку.

Коли компанія-інвестор здійснює суттєвий вплив (контроль) на діяльність компанії – об'єкт інвестування, маючи в своєму розпорядженні більше 50% простих акцій, то перша одержує статус материнського товариства, а друга – дочірнього. Материнське і всі дочірні підприємства трактуються як єдина компанія, і материнське товариство складає єдину

консолідовану звітність, підсумовуючи всі активи, зобов'язання, доходи і витрати, елімінуючи при цьому дублюючі статті по всіх підприємствах консолідованої групи.

При цьому облік інвестицій (до консолідації) в дочірнє товариство підприємство-інвестор здійснює аналогічно з урахуванням інвестицій в підприємство-партнер, але на момент включення балансу дочірнього підприємства в консолідований баланс групи слід здійснити додаткові бухгалтерські записи в консолідованому обліку, елімінуючи довгострокові інвестиції материнської компанії з відповідною їм часткою участі у власному капіталі дочірнього товариства. Доцільно підкреслити, що консолідований облік ведеться виключно материнською компанією на основі інформації, яка надана дочірніми товариствами насамперед у вигляді форм квартальної і річної фінансової звітності. Більш того, він не повинен впливати на фінансову звітність останньої, а тому рахунки фінансового обліку материнської компанії для ведення консолідованого обліку у чистому вигляді використовувати не можна. Розв'язанню окресленої проблеми сприяє автоматизація облікового процесу. Якщо до синтетичних рахунків обліку консолідації підприємств відкрити специфічні аналітичні рахунки з позначкою "Консолідація", які не враховуватимуться при складанні фінансової звітності материнського товариства – це значною мірою полегшить складання регульовальних записів при консолідації:

а) на частку участі в статутному капіталі дочірнього товариства материнської компанії зменшується сума довгострокової фінансової інвестиції:

Д-т рахунків консолідованого обліку статутного капіталу дочірньої компанії

К-т 141/1 "Інвестиції пов'язаним сторонам при консолідації"

б) на частку участі в додатковому капіталі дочірньої компанії:

Д-т рахунків консолідованого обліку додаткового капіталу дочірньої компанії;

К-т 141/1 "Інвестиції пов'язаним сторонам при консолідації"

в) на частку участі в резервному капіталі дочірньої компанії:

Д-т рахунків консолідованого обліку резервного капіталу дочірньої компанії

К-т 141/1 "Інвестиції пов'язаним сторонам при консолідації"

г) на частку участі в нерозподіленому прибутку дочірньої компанії:

Д-т рахунків консолідованого обліку нерозподіленого прибутку дочірньої компанії

К-т 141/1 "Інвестиції пов'язаним сторонам при консолідації"

Таким чином, при складанні балансів (постатейно) материнського і дочірнього товариств із "загального балансу" виключається власний капітал дочірнього з відповідною йому сумою довгострокових фінансових інвестицій материнського. Цих бухгалтерських записів досить, коли частка участі материнського товариства в статутному капіталі дочірнього товариства 100%, оскільки вона передбачає і 100-відсоткову участь материнського товариства в додатковому капіталі, і в резервах (в т.ч. і нерозподіленому прибутку) дочірнього товариства, тобто 100-відсоткове володіння власним капіталом дочірньої компанії.

Якщо ж материнське товариство має більше 50%, але менше 100%, то в консолідованому обліку необхідне виділення "частки меншості":

- на частку участі меншості в статутному капіталі дочірнього товариства:

Д-т рахунків консолідованого обліку статутного капіталу дочірнього товариства

К-т рахунку "Статутний капітал консолідованої групи ", субрахунок "Частка меншості"

Таким же чином частка меншості враховується і за іншими статтями капіталу консолідованої групи підприємств:

- на частку участі в додатковому капіталі:

Д-т рахунків консолідованого обліку додаткового капіталу дочірнього товариства

- К-т рахунку "Додатковий капітал консолідованої групи ", субрахунок "Частка меншості"

- на частку участі в резервному капіталі:

Д-т рахунків консолідованого обліку резервного капіталу дочірнього товариства

- К-т рахунку "Резервний капітал консолідованої групи ", субрахунок "Частка меншості"

- на частку меншості в нерозподіленому прибутку:

Д-т рахунків консолідованого обліку нерозподіленого прибутку дочірнього товариства

К-т рахунку "Нерозподілений прибуток консолідованої групи ", субрахунок "Частка меншості"

Слід підкреслити, що з приводу спрямування прибутку дочірньої компанії на виплату дивідендів також здійснюється розрахунок частки меншості. Отже, частка меншості, що

враховується у процесі визначення суми власного капіталу консолідованої групи підприємств включає:

- частку меншості в статутному капіталі дочірнього товариства;
- частку меншості в консолідованих резервах, додатковому капіталі, результаті діяльності;
- дивіденди звітного року, що нараховані і належать меншості.

Використана література

1. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000: Перекл. з англ. / За ред. С.Ф. Голова: - К. : Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2000.- 1272 с.
2. П(С)БО 28 "Зменшення корисності активів" затверджене Наказом Міністерства фінансів України 24.12.2004 № 816 із змінами // www.rada.gov.ua.
3. Рудык Н.Б., Семенова Е.В. Рынок корпоративного контроля: Слияния, жесткие поглощения и выкупы долговым финансированием. – М.: Финансы и статистика, 2000.- 456 с.: ил.
4. П(С)БО 12 "Фінансові інвестиції", затверджене Наказом Міністерства фінансів України 26.04.2000 N 91//www.rada.gov.ua.
5. План рахунків та Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджені Наказом Міністерства фінансів України 30.11.99 № 291 // www.rada.gov.ua.

УДК 657.05

Роман МАЧУГА

МОДЕЛЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ЗА ДАНИМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Резюме. Досліджуються актуальні питання моделювання ефективності результатів прийнятих управлінських рішень за даними бухгалтерського обліку з використанням методів інтелектуального аналізу.

The summary. The actual questions of design of efficiency of results from data of record-keeping with the use of methods of intellectual analysis are explored.

Ключові слова: інформація, інформаційне забезпечення, інформаційна база, інформаційні моделі, управлінські рішення, управлінські цикли, інтелектуальний аналіз, методи інтелектуального аналізу даних.

Вступ. Очевидно, що завершальним етапом економічної роботи на промисловому підприємстві і центральним моментом процесу управління є процес прийняття ефективних економічних рішень, що, звичайно, безпосередньо не відноситься до сфери бухгалтерського обліку. Однак проекти управлінських рішень готуються менеджерами на основі його інформаційної бази. Причому, на наше переконання, в практичних умовах процес економічного моделювання виробничо-господарських процесів розглядається в органічній єдності з прогнозуванням використовуваної інформації.

Проблемами інформаційного забезпечення процесу управління протягом останніх років займалися такі відомі зарубіжні та українські вчені-економісти, як І.Галушка, К. Друрі, Л.Ф. Єжова, А.М. Кузьмінський, Л.Г. Мельник, В.Ф. Палій, В.Ф. Ситник, Я.В. Соколов, В.В. Сопко Г.В. Федорова, та інші. Однак більшість з них досліджують рух загальних інформаційних потоків, особливо не вникаючи в проблеми формування окремої інформаційної системи бухгалтерського обліку. Окрім того, дослідження більшості вчених, як правило, обмежуються лише процесом прийняття рішень, не враховуючи необхідності подальшого аналізу їх ефективності.

Метою даної статті є дослідження проблем інформаційного забезпечення моделювання результатів управлінських рішень та аналізу їх ефективності.

Виклад проблеми. Досліджуючи ще у 1985 році існуючий стан, об'єктивні потреби та реальні можливості керованого об'єкту, словацький вчений Іван Галушка відмітив, що "Першою складовою частиною стадії циклу управління є аналіз існуючого стану керованої економічної системи. Без знання того, в якому стані вона знаходиться, неможливо прийняти об'єктивні рішення та здійснювати інші функції управління...

Другою невід'ємною складовою першої стадії управлінського циклу є аналіз об'єктивних потреб, які має задовольнити керована управлінська система. Визначення цих